

Бондаренко Є. Р.,

*аспірант кафедри публічного управління та економіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ: ЧОМУ ВАЖЛИВО ПЛЕКАТИ КУЛЬТУРУ ПАМ'ЯТІ ПРО ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ. ОСТРІВ КРИМ

Комунікація про Крим сьогодні – це не просто обмін думками або реакція на інформаційні атаки. Це частина інформаційної безпеки, боротьби за ідентичність, за право Криму бути українським не лише де-юре, а й у свідомості громадян України, зокрема мешканців півострова, а також і міжнародної спільноти. У час, коли тема окупованого Криму поступово актуалізується на порядку денному, надзвичайно важливо говорити про півострів не реактивно, а проактивно – через системні, узгоджені меседжі, які зміцнюють український наратив і протидіють російській дезінформації.

Бачення стратегічних комунікацій, спрямовані на подолання викривлених уявлень, нав'язаних російською окупаційною пропагандою, на зниження рівня внутрішньої апатії або сумнівів щодо можливості деокупації, а також на підтримку мешканців Криму, які залишаються частиною українського суспільства, незважаючи на роки окупації. Це – не лише інструменти інформування, а й засоби формування майбутнього бачення Криму як повноцінної частини України.

Стратегічні комунікації мають бути реалізовані як на внутрішньоукраїнському суспільно-політичному дискурсі – як у професійному середовищі, так і у комунікації з широкими верствами населення. У цьому зв'язку пропонується реалізація низки ініціатив, спрямованих на посилення присутності теми окупованого Криму в інформаційному просторі, протидію російській пропаганді, збереження культурної спадщини та актуалізацію прокримської тематики на ряді напрямів.

Понад одинадцять років тимчасової окупації Криму стали не лише періодом військового захоплення території, а й масштабної інформаційної ізоляції, викривлення реальності та формування альтернативного світу у свідомості частини мешканців півострова. За цей час розрив між материковою Україною та Кримом набув не лише фізичного, а й когнітивного виміру. Росія системно й агресивно працювала над перепрошивкою ідентичності, нав'язуючи міфи про "історичну

справедливість", "захист від уявної загрози", "нову реальність", яка нібито не маєвороття.

В умовах такого тривалого інформаційного розриву стратегічні комунікації стають не просто інструментом донесення позицій – вони є елементом відновлення зв'язку з людьми, повернення до правди та реінтеграції на рівні смислів і довіри. Це – довгострокова робота з формування бачення майбутнього Криму як частини демократичної, відкритої, інклюзивної України.

Окреме значення стратегічні комунікації мають і для материкової України. Протягом років тема Криму періодично витіснялася іншими гострими викликами. Тому системна робота з громадською думкою, відновлення відчуття спільності долі з кримчанами, подолання байдужості чи скепсису – є ключовими для забезпечення сталості політики реінтеграції.

Паралельно, для міжнародної аудиторії комунікація про Крим – це спосіб не допустити нормалізації окупації, зберегти кримське питання на порядку денному, викривати наративи РФ і вибудовувати коаліції підтримки України на всіх рівнях – від політичного до культурного й людського.

Таким чином, стратегічні комунікації щодо Криму – це не лише про «говорити», це відновлювати довіру, зв'язок, ідентичність, суб'єктність і спільне бачення майбутнього.

Ключовими точками комунікаційної активності мають стати пам'ятні дати, навколо яких можуть бути побудовані широкі інформаційні кампанії та заходи. Насамперед це:

- 26 лютого – День спротиву окупації Автономної Республіки Крим та місті Севастополя, який уже традиційно є важливим моментом для привернення уваги до теми окупації та спротиву;

- 18 травня – День пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу, який є ключовою датою в історичній пам'яті України та кримськотатарського народу.

Водночас доцільно пошукати нові пам'ятні дати, які могли б зміцнювати національну єдність і актуалізувати тему Криму – не лише на національному, але й на міжнародному рівні.

Окремий напрям – протидія дезінформації та фейкам щодо Криму, яка потребує налагодження співпраці з Центром стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, іншими відповідальними структурами. Це включає як реагування на ворожі інформаційні кампанії, так і обмін даними, аналітикою та репортажами. Особливої уваги потребує ситуація з культурною спадщиною на тимчасово окупованій території АР Крим. Йдеться про, переміщення культурних цінностей, нелегальні археологічні розкопки, підводну археологію, недоброякісну або фальсифіковану реставрацію об'єктів культурної спадщини. Доцільним є створення реєстру кримських пам'яток, а також

цифровізація об'єктів культурної спадщини з урахуванням міжнародного досвіду. Необхідно також реагувати на випадки залучення мешканців Криму та використання теми Криму у російських культурних ініціатив, особливо за кордоном. Йдеться про створення механізмів реагування та політику культурного невизнання у відповіді на такі випадки.

Пропонується також, налагодити міжсекторальну співпрацю з протидії російській пропаганді на міжнародних культурних майданчиках, таких як фестивалі, виставки, конкурси тощо, особливо коли мова йде про Крим або корінні народи України. Напрацьовувати та проводити грантові державні та міжнародні конкурси для організацій за кордоном, які готові реалізовувати мистецькі проекти, присвячені Криму (виставки, вистави, концерти тощо).

Усі ці заходи мають стати частиною більшої стратегічної рамки – консолідації зусиль державних, громадських та міжнародних партнерів задля трансформації сприйняття Криму та посилення позицій України в політичних, культурних та інформаційних просторах світу.

У межах стратегічних комунікацій та когнітивної деокупації Криму важливим завданням є послідовне включення кримської тематики в міжнародний дискурс, зокрема у форматах, пов'язаних з формування бачення майбутнього України.

Як один з форматів – розбудова платформи для обговорення сценаріїв майбутнього півострова за участі українських та міжнародних політиків, інтелектуалів, експертів, митців та лідерів думок. Це можливість поглибленої розмови про гуманітарні, соціальні, культурні, інформаційні та політичні аспекти звільнення та реінтеграції Криму, а також про зміцнення української суб'єктності у міжнародному дискурсі про півострів. Також важливим напрямом є актуалізація кримської тематики в середовищі українських організацій за кордоном, які можуть бути ефективними партнерами у просуванні українського наративу на культурних, мистецьких та академічних платформах за межами України.

Безумовно, стратегічні комунікації мають базуватись на репрезентативних та інших дослідженнях. Зокрема можемо взяти деякі цифри з дослідження Київського міжнародного інституту соціології (липень 2024 року) “Когнітивна деокупація Криму”: Згідно із дослідженням в українському суспільстві спостерігаються значні очікування щодо деокупації Криму. Згідно з опитуваннями, 90% респондентів переконані, що Крим повинен повернутися під контроль України, незалежно від того, скільки часу і зусиль це потребуватиме. 86% вважають кримський півострів батьківщиною кримсько-татарського народу. 43% погоджується, що жителі Криму протягом 10 років чинять спротив російській окупації. За останні роки спостерігається зростання прагнення до деокупації півострова,

порівняно з періодом до повномасштабного вторгнення Росії. Наприклад, у 2018 році 69% [13] українців вважали, що Крим має залишатися українським, що відповідало результатам 2016 року.

Важливо підкреслити ставлення до різних категорій людей серед мешканців материкової частини України. Так, 77% позитивно або нейтрально ставляться до ВПО, біженців за кордоном, українців, які живуть в окупації, та російськомовних громадян. При цьому зберігається диференціація у ставленні: 62% позитивно ставляться до мешканців Криму, які переїхали на підконтрольні території після повномасштабного вторгнення, ВПО, кримських татар та українців на тимчасово окупованих територіях Запорізької, Херсонської та Харківської областей; 34–39% позитивно ставляться до біженців за кордоном, російськомовних громадян та українців під окупацією в Криму та на Донбасі.

На сьогодні 55% громадян вважають повернення Криму особисто для них дуже важливим, 19% – скоріше важливим, а для 24% це завдання менш пріоритетне або неважливе. Молодь менш активно підтримує ідею швидкої деокупації через відсутність особистого досвіду взаємодії з Кримом. Важливо, молодь повною мірою підтримує деокупацію Кримського півострова, просто не вважає це першочерговим пріоритетом. Цей результат можна пояснити браком спільного проживання до початку російсько-української війни.

Щодо віри у терміни деокупації, 45% респондентів очікують повернення Криму під контроль України у найближчі п'ять років, тоді як 36,5% вірять у можливість цього у довгостроковій перспективі. Лише 13% висловлюють скептицизм, із них 6% вважають це абсолютно неможливим.

Більшість респондентів з материкової частини України визнали складність процесу деокупації, проте мали позитивні очікування щодо майбутнього Криму у складі України. Основним шляхом повернення території вони вважають військовий. Опитувані визнають, що це може призвести до руйнувань на півострові, але переважна більшість вірить у можливість відновлення інфраструктури, економіки та соціального життя після деокупації.

Процес реінтеграції можна оцінити, як тривалий і складний, враховуючи демографічні, економічні, політичні та культурні аспекти. Проте деокупація Криму розглядається більшістю громадян як стратегічне завдання, яке має об'єднавчий ефект для суспільства.

У суспільстві існує наратив про те, що війна розпочалася в Криму і її завершення та встановлення стійкого й справедливого миру неможливе без деокупації Кримського півострова. Відмова від цих наративів на політичному чи експертному рівні може призвести до зниження суспільної згуртованості та стійкості, стати серйозним дестабілізуючим чинником у суспільно-політичному житті. Це також

може використовуватися для підриву стабільності, знизити рівень довіри до органів влади та негативно вплинути на відносини з міжнародними партнерами[3].

При цьому результати вищезгаданого дослідження свідчать про те, що в Україні спостерігається недостатнє висвітлення теми Криму у національних ЗМІ. Тільки 8% респондентів вважають, що українські ЗМІ надають достатньо інформації про Крим, тоді як 30% оцінюють її як скоріше достатню. Однак більшість опитаних відчуває потребу у більшій кількості відомостей. Лише 9% респондентів вважають себе добре обізнаними щодо ситуації на Кримському півострові, а 28% стверджують, що їхня поінформованість є скоріше достатньою. Водночас переважна частина опитаних зізнається у недостатньому рівні знань.

Дані дослідження засвідчують високий рівень суспільної підтримки деокупації Криму, яка розглядається українцями як принципово важлива частина завершення війни, відновлення справедливості та цілісності держави. Водночас після 11 років окупації та інформаційної ізоляції півострова, формується очевидний когнітивний розрив: рівень поінформованості про ситуацію в Криму залишається низьким, а ставлення до мешканців тимчасово окупованої території часто є неоднозначним.

Це все підтверджує, що стратегічні комунікації мають стати ключовим інструментом когнітивної деокупації, тобто відновлення зв'язку з Кримом у суспільній уяві, зміцнення солідарності з його жителями та збереження теми Криму як національного пріоритету. Відсутність фокусу на Крим у публічному просторі створює ризики – зниження згуртованості, втрату стратегічної цілісності державного наративу, ослаблення внутрішньої стійкості та посилення впливу ворожої пропаганди. Тому послідовна та проактивна комунікація про Крим – не опція, а необхідність, яка має бути інтегрована в державну політику, медіа, освіту, культуру та міжнародну взаємодію.

Список використаних джерел:

1. Андрієвська А., Халімон О. Люди “сірої зони”: Свідки російської анексії Криму 2014 року. Київ, Український інститут національної пам'яті, 2018. 264 с.
2. Громенко С. В. 250 років фальші: російські міфи історії Криму. Україна, Фоліо, 2019. 225 с.
3. Іванець А.В. Сім причин звільнити Крим. Київ, Науково-дослідницький інститут українознавства, 2023. 40 с.
4. Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940–2015). Київ : Кліо, 2016. 1092 с.
5. Оперативна інформація щодо ситуації на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя станом на

18 березня 2025 року. URL: <https://ppu.gov.ua/press-center/operativna-informatsiia-shchodo-sytuatsii-na-tymchasovo-okupovaniy-terytorii-avtonomnoi-respubliki-krym-ta-mista-sevastopolia-stanom-na-18-bereznia> (дата звернення: 19.03.2025).

6. Результати дослідження “Когнітивна деокупація Криму”. URL: <https://ppu.gov.ua/rezultaty-doslidzhennya-kohnityvna-deokupatsiya-krymu/> (дата звернення: 17.03.2025).

7. Стратегія когнітивної деокупації Криму. URL: <https://ppu.gov.ua/documents/strategiia-kohnityvnoi-deokupatsii-krymu/> (дата звернення: 15.03.2025).

8. Політичний процес в Автономній Республіці Крим: особливості, суперечності, прорахунки (1991–2014 рр.) / Аналітична доповідь. К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 304 с.

9. Симуляційні навчання з різних аспектів когнітивної деокупації населення ТОТ Кримського півострова. URL: <https://ppu.gov.ua/press-center/rozpochalysia-symuliatyyni-navchannia-z-riznykh-aspektiv-kohnityvnoi-deokupatsii-naselennia-tot-krymskoho-pivostrova/> (дата звернення: 14.03.2025).

10. Указ Президента України №117/2021 від 24.03.2021, Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1172021-37533> (дата звернення: 17.03.2025).

11. Воркшоп “Політика пам’яті та культурна ідентичність”. URL: <https://ppu.gov.ua/press-center/v-predstavnytstvi-vidbuvsia-vorkshop-polityka-pam-iati-ta-kulturna-identychnist/> (дата звернення: 12.03.2025).

12. Воркшоп для молоді – представників корінних народів України, національних меншин та спільнот. URL: <https://ppu.gov.ua/press-center/u-predstavnytstvi-vidbuvsia-vorkshop-dlia-molodi-predstavnykiv-korinnykh-narodiv-ukrainy-natsionalnykh-menshyn-ta-spilnot/> (дата звернення: 15.03.2025).

13. Воркшоп “Українці Криму: можливі кроки з відновлення української ідентичності в процесі когнітивної деокупації”. URL: <https://ppu.gov.ua/press-center/vidbuvsia-vorkshop-ukraintsi-krymu-mozhlyvi-kroky-z-vidnovlennia-ukrainskoi-identychnosti-v-protsesi-kohnityvnoi-deokupatsii/> (дата звернення: 15.03.2025).

14. Стійка Україна – крихка мозаїка. Суспільство, медіа, безпека і перспективи. URL: https://icds.ee/wp-content/uploads/2021/09/ICDS_Report_Resilient_Ukraine_Delicate_Mosaic_Teperik_et_al_September_2021_UA.pdf (дата звернення: 12.03.2025).